

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com.tr

Web: www.uidergisi.com.tr

KİTAP İNCELEMESİ

Barry Buzan, Uluslararası İlişkilerin İngiliz Okuluna Giriş

Adem Ali İREN*

* Araştırma Görevlisi ve Doktora Öğrencisi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayımlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

An Introduction to the English School of International Relations

Barry BUZAN

Olity Press, Cambridge, 2014, 230 sayfa, ISBN-13: 978-0-7456-5314-3

Adem Ali İREN

Araştırma Görevlisi ve Doktora öğrencisi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
E-posta: ademiren@sdu.edu.tr

Önde gelen İngiliz Okulu teorisyenlerinden Barry Buzan, İngiliz Okulu'nun tarihsel, akademik ve güncel tartışmalarına yer verdiği "*An Introduction to the English School of International Relations*" başlıklı çalışmasında İngiliz Okulu üzerine yapılmış mevcut yazını genişletmek yerine var olan literatürün anlaşılmasını kolaylaştırma gayretinde olduğunu ifade etmektedir. (s.vii) Bu nedenle kitap okuyucuya oldukça zengin bir referans listesiyle sunulmuştur. İngiliz Okuluna yeni başlayanlar için adeta bir ders kitabı olan eser, Uluslararası İlişkiler disiplininde İngiliz Okulu'nun yerini, temellerini, ana kavramlarını ve ayırıcı özelliklerini vurgulaması bakımından teoriyi derinlemesine ele almaktadır. Buzan, bahsi geçen eserde genel olarak üç okuyucu kitlesine hitap ettiğini söylemektedir. (s.vii) Kitap, İngiliz Okulu üzerine okumalara yeni başlayan lisans ve lisansüstü düzeyde araştırmacıların ihtiyacını karşılamakla kalmayıp, söz konusu teoriye kısmen vakıf olan kişilere sahip oldukları bilgileri hangi bağlamda kullanmaları gerektiği hususunda da yol göstermektedir. Ayrıca İngiliz Okulu'nun hâlihazırda tartıştığı konulara hâkim olanlar için de teoriyi geniş kapsamlı gözden geçirme fırsatı sunan çalışma, İngiliz Okulu üzerine yazılmış bazı eserlerin detaylı bir analizini de içermektedir.

Üç ana başlık altında ele alınan on bölümden oluşan eserin ilk kısmı İngiliz Okulu'nun tarihçesi, metodolojisi, temel argümanları ve Uluslararası İlişkiler disiplindeki yerinden bahsetmektedir. İkinci kısımda yer alan devletler sisteminin oluşum, gelişim ve yayılma süreçleri İngiliz Okulu'nun yapısal, bölgesel ve tarihsel gelişim aşamalarının detaylı bir analizini sunmaktadır. İngiliz Okulu'nun normatif yönünün düzen-adalet tartışması bağlamında dayanışmacı-çoğulcu yaklaşımlarla ele alındığı üçüncü kısım, uluslararası toplumu oluşturan kurumların ortaya çıkışı ve dönüşümü üzerinden uluslararası toplumun gelişim ve yayılma sürecine yer vermektedir.

Kitabın ilk kısmı, İngiliz Okulu'nun tarihsel gelişimine, kullandığı yöntembilim ve temel kavramlara ve diğer uluslararası ilişkiler teorileriyle etkileşimine yer veren üç bölümden oluşmaktadır. İngiliz Okulu'nun isimlendirme sorunuyla okuyucuya merhaba diyen yazar daha kitabın en başında teorinin ele aldığı konularla örtüşmeyen bir ada sahip olduğundan bahsederek, hem teorinin İngiliz dış politikasını yansıtmadığını hem de Hedley Bull ve Charles Manning vd. gibi teorinin önemli düşünürlerinin İngiliz olmadığını vurgulama ihtiyacı hissetmiştir. Bu nedenle yazar yirminci

yüzyılın ikinci yarısından itibaren “*The British Committee on the Theory of International Politics*”¹ adıyla toplanan heyetin geçirmiş olduğu değişime dikkat çekerek İngiliz Okulu’nun Britanya dışında Avrupa’da (Almanya, Danimarka, İtalya, Norveç ve Türkiye), Kanada, Avustralya, Hindistan, Çin ve G. Kore’de taraftar bulduğunu ifade etmiştir. Bu gelişmenin en önemli nedeni teoriyi destekleyen düşünürlerin 1980’lerden itibaren belirli bir grubun dışına taşması olarak gösterilmektedir. Yazar, söz konusu dönüşümün teori üzerindeki etkisini British Committee’nin ele aldığı konular üzerinden değerlendirmektedir. Eser, ilk zamanlarda dönemin güncel siyasi olaylarını incelemekten kaçınarak uluslararası toplum kavramı üzerinden uluslararası ilişkileri genel olarak anlamlandıran British Committee’nin, zamanla küresel ölçekteki güncel sorunları düzen-adalet tartışmaları bağlamında ele alan bir yapıya dönüşünün ve böylelikle İngiliz Okulu’nun günümüzdeki haline evrilisinin altını çizmektedir.

İngiliz Okulu’nun kullandığı temel kavramların yer aldığı ikinci bölümde uluslararası sistem, uluslararası toplum ve dünya toplumu gibi ayrımlara dikkat çeken yazar, teori tarafından kullanılan diğer ana konseptlere de yer vermektedir. Bunların başında birinci ve ikinci derece toplumlar (*first and second order societies*), dayanışmacılık ve çoğulculuk (*solidarism and pluralism*), birincil ve ikincil kurumlar (*primary and secondary institutions*) gelmektedir. Bunun yanı sıra on dokuzuncu yüzyılda sıklıkla kullanılmasına rağmen, günümüzdeki sınırlı kullanımın İngiliz Okulu’na ait olduğu “medeniyet standardı” (*standard of civilization*) ve Watson’un “*raison de systeme*” kavramlarına da değinilmektedir. İngiliz Okulu’nun Uluslararası İlişkiler disiplini içindeki teorik yaklaşımının ve metodolojisinin sorgulandığı üçüncü bölümde Amerika ağırlıklı disiplin içinde İngiliz Okulu’nun kendine yer bulma arayışı anlatılmaktadır. İngiliz Okulu’nun teorik şemasını oluşturan eklektik yapının metodolojiye de yansıdığını örneklerle açıklayan yazar, Atlantik’in her iki yakasındaki farklı teorik algı üzerinde durmuştur. Eserde, İngiliz Okulu’nun herhangi bir olguyu sınanabilir hipotezler üzerinden nedensellik bağlamında açıklama gayretinde olan Amerikan tarzı teorik yaklaşımın aksine, bir olguyu birbiriyle ilişkili ve tutarlı kavramlar üzerinden sistemli bir şekilde açıklayan Avrupa tarzı teori anlayışına daha yakın olduğu vurgusu yapılmıştır.

Aynı zamanda bu bölümde İngiliz Okulu’na yöneltilen ontolojik eleştiriler onun Realizm’in seyretilmiş versiyonu, Liberalizm’in bir parçası veya erken dönem İnşacılık anlayışı olduğu şeklinde özetlenmektedir. Bu eleştirilere diğer Uluslararası İlişkiler teorileri üzerinden cevap verme çabasının gözlendiği çalışmada, söz konusu teorik yaklaşımlarla ayrışan yönlerin ortak yönlerden daha fazla olduğuna dikkat çekilmiştir. Eserde İngiliz Okulu’nun devleti merkeze alan yaklaşımı ve uluslararası sistemin anarşikliğine olan vurgusunun Realizmle benzeştiği dile getirilmekte ve Realizm ile İngiliz Okulu’nun sıkı bir bağa sahip olduğunu savunan Molly, Griffiths, Halliday ve Brown gibi düşünürlerin fikirlerine yer verilmektedir. Ayrıca Buzan’ın Neorealizm ve İngiliz Okulu’ndaki uluslararası toplum algısının ortak yönlerini gösterme eğilimi dikkat çekmektedir. Fakat söz konusu çalışmada, uluslararası sistemi ana inceleme konusu olarak alan, güç dengesi ve devletlerin varlıklarını devam ettirme eğilimlerine vurgu yapan Realizm’in, uluslararası sistemi inceleme alanlarından yalnızca biri olarak kabul eden ve güç dengesi yerine “*raison de systeme*” anlayışını benimseyen İngiliz Okulu’ndan ayrıştığı da belirtilmiştir. Eserde bir taraftan İngiliz Okulu’nun ikincil kurumlar şeklinde ele aldığı konuların Liberalizm’in odak noktası olması bakımından bu iki teorinin birbirinden farklılaştığı, fakat Rejim Teorisi’nin işlediği konuların dayanışmacı kanatla ilgili olması bakımından da aralarında bazı paralellikler olduğu ifade edilmektedir. Diğer taraftan ise İngiliz Okulu’nun ne ölçüde İnşacılık’tan uzaklaştığı ve hangi konularda ortak yönlerin bulunduğuna değinilen kitapta Buzan, İnşacılık’ın

¹ Bu noktadan sonra kısaca British Committee olarak anılacaktır.

Amerika menşeli Uluslararası İlişkiler disiplinine girmesiyle İngiliz Okulu'nun Atlantik'in diğer yakasında tanınırlığını arttırdığını ifade etmektedir.

Eserde ikinci ana başlık altında işlenen dördüncü ve beşinci bölümlerde devletler sisteminin gelişimi, günümüz uluslararası toplumunun ortaya çıkışı ve yayılışı ana hatlarıyla değerlendirilmektedir. Kitabın dördüncü bölümünde devletlerin hangi şartlar altında sisteme üye olduklarını, birbirleriyle nasıl etkileşime geçtiklerini ve kültürel kimliğin sistemi ne derece etkilediğini Martin Wight'ın "*System of States*" ve Adam Watson'un "*The Evolution of International Society*" eserleri üzerinden sorgulayan yazar, devletler sisteminin oluşum ve gelişim aşamalarını tarihten örneklerle ele almıştır. Eserde Wight'ın uluslararası ve süzeran (*suzerain*) devletler sistemi ile birincil ve ikincil devletler sistemi üzerinde duran yazar, İngiliz Okulu'nun tarihle olan güçlü bağlarına dikkat çekmiştir. Watson'un günümüz uluslararası toplumunun geçmişte ortaya çıkan uluslararası toplumlar incelenmeden anlaşılamayacağı iddiasına yer verilen çalışmada British Committee'nin sadece Westphalia sonrası Avrupa düzenine odaklanmasının teoriiyi sınırladığı vurgulanmıştır. Buzan, tarihin her devrinde dünyanın çeşitli bölgelerinde beliren sistemleri inceleyen Watson'un geliştirdiği uluslararası toplumun anarşi ile imparatorluk arasında hareketini anlatan sarkaç teorisinin (*pendulum theory*) Neorealizm'e güçlü bir alternatif oluşturduğu ve İngiliz Okulu'nun ele aldığı uluslararası toplum ve anarşi arasındaki bağa meydan okuduğu fikrindedir. Watson'un çalışmalarının hegemoni ve meşruiyet tartışmalarının habercisi olduğundan bahsedilen kitapta, yazar Watson'un sarkaç teorisinin Wight'ın süzeran devlet sisteminin yerini olarak uluslararası toplum modellerini güçlendirdiğini belirtmiştir.

İnsanoğlunun uzayı kolonileştireceği tarihe kadar uluslararası toplumun genişleme sürecinin coğrafi olarak son bulduğunu ifade eden Buzan, beşinci bölümde uluslararası toplumun yayılma ve dönüşüm sürecini retrospektif yaklaşımla ele almaktadır. Uluslararası toplumun genişleme evrelerinin "ortaya çıkma" (*emergence*), "transfer" ve "dekolonizasyon" şeklinde üçe ayrıldığı bu bölümde, İngiliz Okulu'nun uluslararası toplumun genişlemesine klasik bakış açısı ve bu yaklaşıma yönelik eleştiriler yer almaktadır. Eserde öncelikle ortaçağ Avrupa'sından Westphalia düzenine geçişi konu edinen İngiliz Okulu'nun uluslararası topluma Avrupa merkezli yaklaşımı ele alınmaktadır. Söz konusu bakış açısı Avrupa menşeli uluslararası toplumun genişleme sürecinde karşılaştığı farklı medeniyetlerden etkilendiğini göz ardı etmesi ve tamamıyla Avrupa'da gelişerek yayıldığı algısı nedeniyle eleştirilmektedir. Bunun yanı sıra kendi sistemini farklı kültürleri yansıtan bölgesel düzeydeki uluslararası toplumlara transfer eden Avrupalı uluslararası toplumun kolonyal, emperyal ve ekonomik karakteristiğine vurgu yapılarak bazı eleştirilere yer verilmiştir.

Eserde, dekolonizasyon süreciyle eşit egemen prensibi gereği kayıtsız şartsız tüm devletlerin uluslararası toplumun bir üyesi olarak kabul edildiğinin ve böylelikle Avrupalı uluslararası toplumun hiç olmadığı kadar küreselleştiğinin altı çizilmiştir. Ayrıca uluslararası toplumun siyasi ve ekonomik yönden zayıf devletleri de içeren çokkültürlü bir yapıya büründüğü vurgulanarak, uluslararası toplumun yeni üyelerinin zamanla kısmen Batılılaştığı ve göreceli olarak Batılılaşan üçüncü dünya ülkelerinin Batı kavramları üzerinden "Batıya Karşı İsyân" (*The Revolt against the West*) başlatmasının ironikliğine değinilmiştir. Dekolonizasyon sürecini 1945 öncesinde uluslararası toplumun üyesi olamayacak devletlerin de uluslararası camiaya katılımını kolaylaştırması bakımından olumlu bulanlara yöneltilen en önemli eleştiri ise, Avrupa uluslararası toplumunun yayılma aşamasında karşılaştığı yerel insanların ve onlara ait kültürün (Aborjinler, Kızılderililer, Aztekler, Mayalar vb.) bugün nerede olduğu sorusu üzerinden yapılmaktadır. Modernitenin Avrupalı merkez ile Batılı olmayan çevre arasında büyük bir güç boşluğu yarattığını ifade eden Buzan, bu boşluğun *raison de system* prensibini dönüştürdüğünü dile getirmekte ve premodern toplumların bugün küresel ama hala Avrupa hâkimiyeti altında olan

uluslararası topluma üyeliğinin hangi şartlar ve kavramlar üzerinden olacağını sorgulamaktadır. Medeniyet standardı prensibinin bir şekilde devam ettiğinin dile getirildiği çalışmada, medeniyet kavramının moderniteye bağlandığı vurgulanmış ve kendi sistemini evrensel olarak tanımlayacak kadar güçlü devletlerin moderniteyi inşa ettiğine dikkat çekilmiştir.

Kitapta üçüncü ana başlık altında ele alınan kısım İngiliz Okulu'nu Realizm ve İnşacılık'tan ayıran normatif karakter üzerine odaklanmaktadır. Düzen-adalet tartışmalarının çoğulcu-dayanışmacı yaklaşım bağlamında ele alındığı bu kısımda çoğulcu ve dayanışmacı bakış açılarının tarihsel süreçte ortaya çıkışına ve bu ayrımı günümüze kadar devam ettiren destekçilerine yer verilmektedir. Ayrıca eserde, çoğulculuğu ve dayanışmacılığı birbirinden ayıran literatüre referans yapılarak söz konusu yaklaşımları uluslararası toplumda temsil eden birincil kurumlar (*primary institutions*) incelenmektedir. İngiliz Okulu'nun Realizm'e yakın duran muhafazakâr tarafının ele alındığı altıncı bölümde çoğulcu yaklaşımın ana konuları olan uluslararası düzen, devlet merkezli uluslararası toplum vizyonu ve bir arada var olmayı sağlayacak normların sınırlı da olsa benimsenişi gibi temalar işlenmiştir. Buzan, Amerika ağırlıklı Uluslararası İlişkiler disiplininde çoğulcu-dayanışmacı tartışmanın İngiliz Okulu için ayırt edici bir özellik olduğunu vurgulamaktadır. Bunun nedeni olarak ise dayanışmacı ve çoğulcu yaklaşımların ele aldığı toplumsal ve normatif problemlerin yaygınlaşmasıyla uluslararası toplum kavramının uluslararası politikayı anlamada yol gösterici bir konsepte dönüşmesi gösterilmektedir. Bunun yanı sıra bahsi geçen bölümde dayanışmacı ve çoğulcu kavramları İngiliz Okulu literatürüne sokan Bull'un çoğulcu bakış açısıyla düzen-adalet tartışmaları incelenmektedir.

Çoğulcu yaklaşımın tarihsel temellerinin incelendiği yedinci bölümde çoğulculuğun on altıncı ve yirminci yüzyıllar arasında uluslararası politikada etkili olduğu vurgulanmaktadır. Eserde özellikle Westphalia düzeniyle ortaya çıkan modern devlet sisteminin ana unsuru olan egemenlik kavramının uluslararası toplumun çoğulcu karakterini güçlendirdiğine yer verilmiştir. Ayrıca adaleti sağlamak için düzeni mutlaka gerekli gören Bull'un çoğulcu uluslararası toplumun kurumları olarak belirlediği güç dengesi, diplomasi, büyük güçler, uluslararası hukuk ve savaş kavramlarına değinilerek bunlar arasında neden egemenlik ve toprak bütünlüğü gibi unsurların doğrudan yer almadığı tartışmaları üzerinde durulmuştur. Buzan 1648 Westphalia düzeni sonrasında oluşan uluslararası toplumun esaslı bir dönüşüm geçirip geçirmediğinin uluslararası toplumu oluşturan birincil kurumların incelenmesiyle anlaşılacağını ifade etmektedir. Bu nedenle yazar İngiliz Okulu yazınında gözlemlenebilen toprak bütünlüğü, egemenlik, diplomasi, uluslararası hukuk, güç dengesi, büyük güçler, savaş, emperyalizm/kolonyalizm, insani eşitsizlik, hanedanlık ve milliyetçilik gibi on bir farklı uluslararası kurum belirlemiş ve bu kurumlar üzerinden çoğulcu uluslararası toplumun tarihsel gelişim sürecini irdelemiştir.

Düzen-adalet ikileminin "adalet" kısmını ele alan sekizinci bölüm, dayanışmacı perspektif üzerinden İngiliz Okulu'nun normatif yönüne ağırlık vermektedir. Dayanışmacı yaklaşımı devlet merkezli ve kozmopolitan dayanışmacılık şeklinde ikiye ayıran yazar, çoğulcu ve dayanışmacı perspektifin tamamıyla birbirinin zıttı olmadığını gösterme gayretindedir. Bu sebepten, çoğulcu bakış açısına daha yakın olan Bull'un fikirlerindeki dayanışmacı vurgulara da eserde yer verilmiştir. Buzan, İngiliz Okulu yazınında üstü kapalı bir şekilde bahsedilen devlet merkezli ve kozmopolitan dayanışmacılığın belirgin bir şekilde ayrıştırılmasıyla dayanışmacı-çoğulcu tartışmanın ele aldığı birçok konunun daha kolay anlaşılabilirliğini düşünmektedir. Ayrıca bu bölümde dayanışmacı yaklaşımı benimseyen Vincent, Dunne, Wheeler, Linklater, Bain, Almeida ve Hurrell gibi düşünürlerin fikirleri de mukayeseli bir şekilde yer almaktadır.

Dayanışmacılığın tarihsel gelişiminin işlendiği dokuzuncu bölümde, ortaya çıktığı ilk dönemlerde çoğulcu karaktere sahip uluslararası toplumun zamanla dayanışmacı yapıya dönüşümü ele alınmaktadır. Ayrıca yazar uluslararası toplumu oluşturan kurumların değişiminin veya yeni kurumların ortaya çıkışının uluslararası toplumun karakterini doğrudan etkilediğini ifade etmektedir. Buzan, çalışmanın bu bölümünde çoğulcu uluslararası toplumun kurumları olan savaş, uluslararası hukuk, diplomasi, kolonyalizm, hanedanlık, güç dengesi, egemenlik ve toprak bütünlüğü gibi unsurların dayanışmacı uluslararası toplumun meydana gelişinde yaşadığı dönüşümü işlemektedir. Bunun yanı sıra dayanışmacı uluslararası topluma özgü kurumlar olan insan hakları, demokrasi, çevre bilinci ve kalkınma gibi kavramların ortaya çıkışına ve bunların dayanışmacı uluslararası toplumu oluşturmadaki etkisine değinmektedir. Kitabın genelinde ele alınan tartışmalara onuncu bölümde kısaca tekrar değinen yazar, bu bölümde İngiliz Okulu içindeki güncel sorunlara da yer vermektedir. Ayrıca güvenlik çalışmalarının İngiliz Okulu yazınında giderek önem kazanmasıyla teorinin gelecekte bu alanda daha güçlü bir varlık göstereceğine vurgu yapan yazar, İngiliz Okulu'nun böylelikle uluslararası güvenlik çalışmaları bakımından Realizm, Liberalizm ve Marksizm'le kıyaslanabilir bir yapıya kavuşacağına altını çizmektedir.

Sonuç olarak vaat ettiği gibi üç okuyucu kitlesine hitap eden ve ele aldığı konuları geniş bir referansla okuyucuya aktaran eserin ilk kısmı, özellikle İngiliz Okulu üzerine okumalara yeni başlayanlar için teorinin Uluslararası İlişkiler disiplinindeki yerinin, kullandığı metodolojinin, diğer teorilerle ortak ve ayrışan yönlerinin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. İkinci kısımda uluslararası toplumun gelecek perspektifinin retrospektif okumalarla anlaşılacağına vurgulanması, İngiliz Okulu'nun tarihle olan güçlü bağlarının altını çizmektedir. Böylelikle okuyucu üçüncü kısımda yer alan düzen-adalet ve çoğulculuk-dayanışmacılık tartışmalarına geçmeden önce İngiliz Okulu hakkında ciddi derecede fikir sahibi olmaktadır. Yazar üçüncü kısımda uluslararası toplumu farklı algılayan her iki yaklaşımı ilgili bölümlerde değişik başlıklar altında toplamış olmasına rağmen düzen-adalet, dayanışmacılık-çoğulculuk, egemenlik ve insan hakları arasındaki ikilemleri birbirinden ayırmadan her bölümde birlikte ele almıştır. Bu durum bir ölçüde kavram karmaşasına yol açsa da çoğulcu-dayanışmacı perspektifin mukayeseli analizine yer verilmiş olması okuyucuya yardımcı olmaktadır. Bu yönüyle kitap, İngiliz Okulu üzerine araştırma yapan her kesimden araştırmacıya teoriyi anlama ve kategorize etme konusunda yol gösterici bir kaynaktır. Özetle Buzan'a göre, diğer Uluslararası İlişkiler teorilerine nazaran İngiliz Okulu'nun dünya tarihi, uluslararası hukuk ve tarihsel sosyolojiyle daha yakın temasta bulunması onun ayırıcı özelliğidir. Ayrıca İngiliz Okulu'nun diğer teorilerde karşılaşılmayan yeni kavram (uluslararası toplum vb.) ve tartışmaları (çoğulcu-dayanışmacı) Uluslararası İlişkilerle katmasıyla disiplin içinde özgün bir yere kavuştuğunun vurgulandığı eser, barındırdığı zengin referanslar, detaylı analizler ve sade açıklamalarla İngiliz Okulu yazınında katkı sağlamaktadır.